

Povodeň – to nie je len veľká voda

Blažena Horváthová: **Povodeň to nie je len veľká voda**. Edícia Svet vedy, zväzok 4. Vydala Veda, vydavateľstvo SAV Bratislava, 2003, 232 strán.

V poslednom období postihli strednú Európu viaceré katastrofické povodne, čo logicky vyvoláva zvýšený záujem o tento prírodný, zdôrazňujeme, že *prírodný* jav. Povodňami sa zaoberá množstvo odborníkov: hydroológovia, vodohospodári, klimatológovia, environmentalisti, záchranári a v časoch trhovej ekonomiky aj čoraz viac manažérov a agentov poisťovní. B. Horváthová ponúka trochu iný pohľad na povodne: hoci nechýbajú ani ostatné aspekty ich hodnotenia, v podstatnej časti publikácie prevláda pohľad historika. Kniha má 10 kapitol vrátane súhrnu.

Úvodná časť má všeobecný charakter – opisuje obbeh vody v prírode, vznik povodní, publikuje časti zákona o vodách relevantné protipovodňovej ochrane, informuje o Ústrednej povodňovej komisii a Hydrologickej informačnej a predpovednej službe.

Písomným správam o historických povodniach je venovaná druhá kapitola. Podľa autorky by prvou písomnou zmienkou o vyliatych riekach v okolí Nítry mal byť záznam v Anonymovej kronike z 1. polovice 13. storočia. Dokladuje sa tu aj podrobný opis povodňových situácií na základe účtov o oprave mostov z 15. storočia v bratislavskom archíve.

Historickému prehľadu povodní na našich najväčších tokoch – Dunaj a Váh – sú venované nasledujúce dve kapitoly. Je logické, že čím hlbšie sa vnáme do minulosti, tým sú naše poznatky o historických povodniach menej úplné a naopak. Zrejme aj z tohto dôvodu sa autorka intenzívnejšie zamerala na relatívne nedávne najväčšie povodne na Dunaji (1897, 1899, 1923, 1954, 1965), ako aj na posledné menšie, ale súčasníkom známe povodne (1991 a 2002). Na Váhu si autorka všima najmä organizáciu protipovodňových opatrení a povodeň r. 1958.

Najrozsiahlejšia je piata kapitola opisujúca významné historické povodne z druhej polovice minulého tisícročia (1662, 1725, 1813 a 1845), ktoré mali väčší regionálny rozsah. Najobsiahlejšie sa autorka venuje povodni r. 1813, niekedy nazývanej aj „Palackého povodeň“. Pätnásťročný František Palacký ju zažil počas svojho pobytu v Trenčíne a zachránil si život len šťastnou náhodou. Vzhľadom na rozsah a ničivosť bola zrejme jednou z najväčších, ak nie vôbec najväčšou doteraz známou povodňou na území Slovenska. Autorka publikuje svedectvá viacerých osobností o jej priebehu, ktoré ešte dlho doznievali v dobovej literatúre. Za jeden z najvýznamnejších, a na svoju dobu korektných dokladov, považuje meteorologické merania a postrehy švédskeho vedca G. Wahlenberga, ktorý v tom čase botanizoval vo Vysokých Tatrách. Ďalšou udalosťou, ktorú opisuje podrobnejšie, je povodeň r. 1845. Jej priebeh konštruuje na základe článkov zo Štúrom novozaložených Slovenských národných novín.

Šiesta kapitola sa venuje špecifickému druhu – ľadovým povodniam. Autorka jednak objasňuje príčiny a mechanizmus vzniku tohto nebezpečného javu, ako aj spôsoby odstraňovania ľadových bariér a predchádzania ich tvorby. V historickej časti nájdeme opisy významných ľadových povodní na našich tokoch. Na Dunaji boli dokumentované už r. 1455. Ľadové povodne na Dunaji v Bratislave predstavovali pre mesto veľké nebezpečenstvo. R. 1526 si takáto povodeň vyžiadala 53 ľudských životov, v zime 1783/84 pokrýval rieku ľad až v hrúbke 57 cm. V 19. storočí sa ľadové povodne na Dunaji vyskytli r. 1809, 1813, 1830, 1834, 1838, 1847, 1850, 1876 a 1880. Azda najpamätnejšia a najdramatickejšia z nich bola povodeň vo februári 1850, ktorá si vyžiadala 6 ľudských životov a zatopila väčšiu časť dnešného Starého Mesta, o čom svedčia zachované vodoznaky na viacerých budovách.

Z minulého storočia sa spomínajú ľadové povodne na Dunaji r. 1927/28 a 1947. Ľadovým povodniam na ostatných slovenských tokoch, najmä v dokumentoch dobovej tlače, je venovaná posledná časť tejto kapitoly.

V siedmej kapitole nazvanej Solidarita sa autorka zaoberá historickým vývojom tohto, najmä pri živelných po-

hromách neoceniteľného spôsobu ľudského spávania. Dary a zbierky pre postihnutých povodňou i osobná statočnosť jednotlivcov pri záchrane blízkeho sú starého dáta. Autorka uvádza konkrétne sumy zozbierané v prospech obetí povodne v Bratislave r. 1809 i mnoho iných príkladov kolektívnej solidarity i osobnej statočnosti, napríklad aj pri povodni na Žitnom ostrove r. 1965 a na východnom Slovensku r. 1998.

V ďalšej kapitole sa čitateľ dozvie, ako sa správať pri povodňovej hrozbe, ako rekultivovať záhradky po záplavách i o medzinárodných zásadách ochrany pred povodňami. Predposledná kapitola uvádza doplňujúce údaje o povodniach v literatúre, spracované v predoslých textoch. Súhrn a prehľad literatúry uzatvárajú textovú časť, nasledujú ešte farebné prílohy z povodne na Dunaji v Bratislave r. 2002. Vhodným oživením knihy sú ukážky dobových textov s tematikou povodní, mapky, grafy, tabuľky a obrázky.

Celkovo pozitívny dojem z tejto publikácie čiastočne naruša autorkino chápanie povodne, ktoré nie je celkom v súlade s ekologickými poznatkami. Vyjadruje spokojnosť s tým, že medzihrdzový priestor Čunovo-Palkovičovo vďaka VD Gabčíkovo už nebude vystavený znečisteniu povodňovými splaškami, že lesné škôlky sa nebudú ničiť a sieť ramien Dunaja nebude zanikať hromadením povodňových nánosov, zabahňovaním, že ramená budú mať vždy čerstvú a čistú vodu. Takéto zrejme nepochopenie funkcie povodní v krajinnom systéme riečnych nív je dnes už prekonané. Naopak, ak neberieme do úvahy ich bezprostredný deštruktívny dosah na ľudskú spoločnosť, povodne sa chápu ako prirodzený generátor optimálneho fungovania ekosystémov pririečnej krajiny. História najstarších kultúr založená na zúrodňovaní pôdy pravidelnými záplavami v údolí Nílu či v Mezopotámii to napokon len potvrdzuje.

Napriek tejto pripomienke predstavuje publikácia zaujímavý historický exkurz do sveta povodní, a zároveň ukazuje, že tento prírodný fenomén, akokoľvek nebezpečný, tu existuje odjakživa a bude nás znepokojovať aj v budúcnosti. Jedinou našou šancou je naučiť sa s ním žiť.

Ján Hanušin